

divendres. 20 de setembre 1944.

Ja d'ahir que estàvem avisats i preparats per sortir. Fins avui a la tarda, però, no ens han donat les provisions pel viatge: un pa de dos quilos, cinc lates de sardines, un pot de carn, dos tubs de formatge, una tauleta de xocolata, mig quilo de sucre i tres paquets de bombons. Totes aquestes provisions procedeixen de l'exèrcit alemany, a més, cinc paquets de cigarrètes i un paquet d'escaparlata que faran la joia dels fumadors durant alguns dies. Joestic ja impacient per sortir. Aquests moments d'espera i d'incertesa em desesperen. He arreglat la meua motxilla. Amb la teca va ben plena. Porto també la petita maleta i la cartèra amb un xic de roba per canviar-me. He hagut de deixar algunes coses per no carregar el feto amb excés. Dues mantes i el capot militar.

A la nit, en dos camions deixem Formiguera. Fa una nit freda. Del viatge recordo sols el pas per Mont-lluís i Bourg Madame on cal prendre certes precaucions degut a la proximitat de la nostra terra i per no senyalar la nostra presència a la vigilància franquista.

La tour de Carol. I un xic més enllà deixem el camió. Silenciosament i en fila de un comencem la marxa a peu vers la frontera. Pujada plena de pedres. Fa una bona nit. És la

primera marxa i ens cansem aviat. Reposem a curts inter-
vals, dones portem força càrrega. Ens aturem a un bosc
de pins on descansen i on se'ns fa de dia.

Jo vaig amb el grup de sanitat. Dues dones, el marit d'una
d'elles, el practicant i dos camillers. Els quatre homes ens repartim
el pes del botiquí.

dissabte, 21.

Comença el dia amb una pluja menuda i fina.
Fem una petita tenda amb les mantes i comencem a do-
nar compte del sac de provisions. Tot tenim fets de li-
quidar primer els pots que portem nosaltres per treure'ns
pes de sobre. Esperem la nit per continuar l'ascensió
i travessar la frontera. Hem quedat sense fuel i els xefs
han sortit d'exploració. A mitja tarda arriba una con-
tra ordal, i en lloc de seguir en avant, baixem a Ques
on descansen en el local d'una colònia de vacances.
He parat de ploure, però portem un bon nombre de man-
tes mullades. A Ques descansarem considerablement i podrem
dormir en llits i matelàs.

diumenge, 22.

Passem tot el dia sense sortir de la caserna.
Anem reduint el pes amb les conserves que liquidem.

dilluns 23.

A la matinada, i en el millor del nostre son, ens despertem per iniciar la marxa. Amb la primera claror del dia descansen a la mateixa pineda de dissabte. A mitja tarda reprenem l'ascensió. Acampem qua es fa de nit en un bosc dintre ja d'Espanya. Preparam el llit en comú sota un pi un xic espès per evitar els efectes de la rosada. Malgrat estar en sanitat, ens toca també fer guàrdia. La nit és freda i silenciosa. Cap moviment.

dimarts 24.

Passem tot el dia en el bosc. Hem encis petits focs per escalfar-nos doncs el fred es viu. Anem donant compte dels pots de conserves i les reserves de queviures de la nostra motxilla baixen depressa. Ningú creu que el problema del menjar sigui difícil de resoldre. I molts somnien ja amb grans àpats que ens proporcionarà alguna intendència asfaltada. Han sortit patrulles d'exploració. L'enemic té molta vigilància. Sembla que hem sigut descoberts i que fins he tot han iniciat un moviment per captar-nos. Jo no en sabia res i quan em carregava per seguir la marxa en avant em sorpren l'ordre de baixar amb tota mena de precav.

tera. Hem passat un xic de neu. Tot d'un plegat se que
ja estem en terreny espanyol i que cal estomar les
precaucions de prudència i de silenci. Encicío abans del
pas de la carretera que és el lloc considerat perillós.
Patrolles nostres es despleguen als dos costats en missió
d'exploració i de protecció en cas de l'arribada de patrolles
enemigues. Passem la carretera ràpids i sense dificultats.
Després, baixada escabiosa gairebé vertical i plena de pedres.
I passem la via també sense cap contratemps. No es veu
ni se sent ningú. Passem el riu, aquí té poca aigua,
i no cal mullar-se. Fa una nit ben clara. Després ve
una ascensió molt penosa. Es preu internar-nos i parar-
nos fora de l'abast de les patrolles. La costa està plena
de neu i el bore és espès. El cansanci ens guanya, les pa-
rades per un petit descans hem d'èixer cada cop més freqüents.
Per fi, a les 4 de la matinada i després de més de 10
hores de marxa ens parem en un lloc on la neu deixa
lliures algunes dapes. En tapem amb les mantes i al peu
dels arbres, sense poder estirar-nos, ens dispensem a dormir
un xic.

cius, novament cap a Jues. Es ja Jose. Fem la retirada amb ordre i sense novetat. Proxim a Jues.

dimencs, 25, dijous 26, divendres 27, dissabte 28.

Passen tots aquests dies a la Colònia de Jues. Acabem les courses que portàvem, i es fa menjar calent. Les patates no falten. Anem a buscar pa a la Four de Carol. Als darrers dies es mata una vaca que ens proporciona carn en abundància i que cal despatjar depressa quan rebem novament l'ordre de sortir.

Heu passat tots aquests dies sense poder sortir. Jo he sortit dues vegades fins la Four de Carol amb el petit grupet que feia les compres. Així he pogut obtenir un xic les carnes.

El dimencs i el dijous, sobretot, hem caigut fortes nevades. Les muntanyes i els pratets dels voltants han quedat ben blancs. A més ha bufat un vent molt fort i fet. A l'abric, dins la Colònia, tots hem pensat el que hauria estat de nosaltres, si ens haguéssim trovat al bore.

dimenge, 29.

Avui ha nevat novament. Però tenim l'ordre de marxa i no cal diferir-la. Queda un grup que ha sortit el mati

per passar la frontera pel lloc que tots havíem intentat dies abans. Nosaltres passarem per un altre indret. El camió ha vingut a buscar-nos, i al fer el feu nos porta fins Orreaga. Allà emprenem la marxa a peu. Tot està nevot. La capa de neu però no és espessa. Després d'unes dues hores o tres de marxa nos parem en una masia abandonada on passarem la nit a cobert. Abans de marxar se'ns havia donat novament provisions, no tan abundants però com la primera vegada: un pot de carn, dues lats de sardines, un pot de formatge per quatre, un pa i un paquet de cigarretes. La nova càrrega havia augmentat també amb 150 bats del fusill metralador, a més de dos camillers havien passat a una secció i ara erem sols 2 a portar el botiquí.

Dilluns, 30.

Passem el dia a la quadra, al damunt d'Orreaga, sense deixar nos veure. Fa un bon sol i la neu s'ha depressa. Amb tot fa fred. Jo tinc dos pens gelats. Fem una petita foguera en un riu i ens fem el dinar.

Caps el tard emprenem la marxa vers la frontera. Fem dos quilos. Larga caminada, muntanya amunt: en mig del bosc. Ignoro el moment de passar la fron-

divendres, 20 de setembre de 1944.

D'ahir que estàvem avisats i disposats per sortir d'un moment a l'altre. Avui a la tarda ens han donat les provisions pel viatge: un pa de dos quilos, cinc lates de sardines, un pot de carn, dos tubs de formatge, una tauleta de xocolata, mig quilo de sucre i tres paquets de caramels. Totes aquestes provisions procedeixen de l'exèrcit alemany. A més cinc paquets de cigarretes i un paquet de tabac. Joestic impacient per sortir. He arreglat la motxilla. Amb la terra ja ben plena. Porto també la maleteta petita i la cartona amb un xic de roba per canviar-me. A més dues mantes i el capot militar que vaig ferar d'Espanya i que ha fet tota la campanya dels camps i de les companyies de Rebelle. Tot plegat ja fa un bon pes i molt més si considerem que les caminades seran llargues. Cal que porti també part del botiquí.

A la nit, sortim de Gorniqueres en dos camions. Fa una nit molt freda. Del viatge surto sols el pas per Mont. Louis i Boury. Madame. Aquí cal prendre certes precaucions degut a la proximitat de la nostra terra per tal de no unyalar la nostra presència a la vigilància franquista.

Passem la tour de Carol. 5 kms. quilòmetres més callem baixam dels camions. En fila de un, comencem la marxa a peu vers la frontera. Fa una bona nit. La pujada està plena de pedres. No estem habituats

en saber res i quan em carregava per seguir la marxa endavant un peu.
pèn l'ordre de baixar amb tota mena de precaucions, novament cap a Jues.
Es ja fosc. Fem la retirada amb ordre i sense novetat. Tornim novament
a Jues, en el local de la colònia.

Dimecres, 25, dijous, 26, divendres, 27, dissabte, 28.

Passant tots aquests dies a la colònia de Jues. Acaben les courses
que portarem i es fa menjar calent. No falten les patates. Anem a buscar pa a
La tour de Carol. Tambi mateu una vaca que ens proporciona abundància de
carne i que cal liquidar depressa quan rebem de nou l'ordre de marxa.

Dem passat tot aquests dies sense poder sortir del local. Jo he cansegut es-
tirar un xic les carnes, per dues vegades que he sortit amb el grupet de compa-
ñies a La tour de Carol.

El dimecres i el dijous, especialment, hem caigut fortes nevades. Han
fet un dia molt dolent. Les muntanyes i els pratets dels voltants han quedat
ben blancs. A més he bufat un vent molt fort i fet. A l'aboc, dins la
colònia, tots hem passat en els dies que ens hemia totat passar, si
aquests nevades i aquest vent ens haguessin trobat a boce.

Dimecres, 29.

Avui ha nevat novament. Però tenim l'ordre de marxa i no cal deixar-la.

dimarts, 21.

Quan comença a clarejar ens despertem per continuar la marxa, tant bé com dormim, malgrat el fet i l'incomoditat de la postura. Pleguem les mantes, enrollim tot l'equipatge i cap a les 8 comencem l'ascensió, deixant el camí, en mig del bosc, tot d'un plepat ens parem. S'ha sentit gent no molt lluny. Qui serà l'atrevit que un dia aïfol com el d'avui ha pujat en una muntanya tan esquelpa i tota coberta de neu? No serà cap llunyà. Els veus se senten mig apagades i confuses amb el soroll del trepig de la neu i de branques mig amagades. Serà una patrulla enemiga? Ens parem; restem quiets i silenciosos. Al precisar-se el soroll, es veu parem de que porten metralleres i fusells. És un moment d'emoció. Els altres ens complen prop d'unes mates o sota els arbres. En aquest moment comencen a caure pures boves de neu. Restem quiets una estoneta que el fet ens fa semblar més llarga del que és realment. Per fi s'adareix la inògnita. El soroll procedeix de l'altre grup nostre que va passar la frontera la nit abans i que acompanyat uns metres més amunt ha via sortit d'exploració. Establim contacte. Pleus d'alegria ens abraçem i canviem salutacions i comentaris. Ells també han passat la frontera sense

novetat. Ens aystem al seu campament, on ens especen unes acollidors fogueses que es multipliquen a la nostra arribada. Sequem els mitjons més que punts. La neu s'queix queient lentament. Apaguem la set amb la neu que femem al foc en els nostros plats i pots. L'aigua que en resulta té un gust estrany i punat. El temps està ben tapat i s'queix nevant durant tot el dia, amb poca intensitat a la tarda. La capa de neu es ja considerable. Amb branques de pi fem petites barraques per resguardar-nos al davant de cada foguera, on la neu no ha gosat posar-se. Dinem i sopem de les conserves que ens queden. Racionem el pa a fi de que me'n quedi pel dia següent. Es ja ben fosc quan després d'haver recollit un bon munt de llenya per amparar la foguera durant la nit, m'abriso amb les dues mantes i el capot i em deixo caure rendit en un riu de la barraca.

dimecres, 1 de novembre.

He passat una nit terrible. A la neu va succeir una pluja persistent que no ha parat en tota la nit. De moment les branques de pi resguardaven la nostra barraca; però després ploria més a diurs que a fora. He resistit tot el que he pogut sota les mantes. Quan aquestes han estat ben amaratades no m'ha tocat altre remei que alçar-me, cosa que ja havien fet gairebé tots els companys i arotar-me al foc. Era encara meiga nit i el dia no acabava mai d'arribar. tots l'esperàvem amb l'ànima de'un canvi de temps. En mig de la boira i del gel cobert es dibuixen per fi les primeres clarors. La pluja para un xic i tots ho profitem per xicar les mantes al voltant del foc. fem tota la roba mullada; el sol s'atreuix a deixar-n'ne veure per curts instants. L'aigua ha atravesat la meua jaqueta de cuir, l'americana, el jersei i fins i tot, la camisa. Fem el foc ben gros; amb paciència anem mig arcaant la nostra roba que amb l'aigua s'havia tornat pesada com el plom. He conseguit arcar mitjanament una manta i el capot. L'altra manta és encara ben xopa, i tan pesada que em veig obligat a deixar-la quan a mitja

tarda rebem l'ordre de continuar la marxa. També he allunyat per altre part el meu equipatge. La maleteta petita tota abonyegada per l'aigua finix a la foguera amb algunes peces de roba.

Malgrat la pluja de la nit queda encara molta neu. Pensem que si no haguessis sigut la pluja la marxa hauria estat impossible. Pujem encara. I ens parem en una barraca mig enderrocada que havia sortit de casada, situada en el coll, no lluny de La Medina. La barraca es petita. La meitat sense tendada, està plena d'aigua. Montem les guardies. bucnem fogueres a dius i liquidem el que ens resta de les coseres i el pa. Molts havien acabat ja les provisions i els que haviem estat més previsors hem compartit amb ells el peu que ens quedava. Quedo amb gana, però em guardo un petit bocí de pa i una mica de sucre.

Passem la nit a la barraca, rentats al voltant del foc, i recolçant-nos a la part ben obrigats amb les mantes intentem dormir. No aconseguim a mitges gràcies a la sòr atrassada que portem.

dijous, 2.

Fa un bon dia. El sol ha sortit amb força i apenes sortim de la barraca que els nostres ulls estanquen ferits pels seus raigs i els seus reflexos en la neu. Ens rentem amb la neu. Jo ho aprofito també per afaitar-me. Menjo el poc que em quedava. És tan poc que ja no puc satisfer el meu esperit de previsió i guardar-ne la meitat pel vespre.

A mig matí pugem dos paisans amb una mula. Treballen en una mina i han vingut precisament per reparar un xic la barraca on estem. Canvi d'impressions. Estan tot el matí amb nosaltres.

A les una continuem el nostre camí, trepitgem neu i molta neu. A l'esquerra deixem el xalet de La Molina. Anem vers el coll de Pal que em recorda excursions en un temps més agradable. I quan hi arribem em sorpren una visió magnífica a l'altra vessant.

Ja no hi ha neu i les les muntanyes és el verd negrós el que domina, amb diferències de matisos fins al morat fosc de les muntanyes del fons. És retallen ben característiques les siluetes de Montserrat i el Florens o el Tibidabo. A l'esquerra, al lluny també es retalla el Montseny.

Creix l'animació. Jo penso que allà haurera hi ha la meua mare i malgrat el cansament i falta de menjar em venen forces per continuar el camí. Jo voldria voler per abraçar-la. Després de curtes parades acampem al p. 10 de nit en un bosc de pins. Fem la foguera i amb mantos montem una mena de tenda. Comença a nevar. N'avia ja esgotat les provisions. Amb els altres companys de sanitat buidem una flamma de jardines i un pot de formatge que encara guardaven. Fem llit comú. Para de nevar, però el temps es refreua. Tampoc dormo el que em caldria.

divendres, 3.

Fa un bon sol i el dia promet ésser bo. Han portat unes quantes patates i un xai que ens repartim tota la colla. Ja tenim fira a preparar nos la teca. Pilem les patates i fem un plat que la nostra gana fa apreciar d'excel·lent, malgrat no tenir sol i no poder-lo acompanyar amb una engruna de pa. Em menjo el cap del xai a la

brasa. Propitem del bon temps i del bon sol per rentar-nos. Passa un
torrentat no gaire lluny i ja no ens cal rebre a l'aigua de mar per
veure. Sequeu la roba al sol. La fina de preparar el menjar, no m'ha
deixat descansar com hauria desitjat.

Han sortit uns grups d'exploració. Un d'ells comparaix ja al fer-n
drec amb set xais. Gran alegria. Ja tenim teca! tots ens posem a la fe-
na: matar els xais que havien estat trobats sols a la muntanya, pelar-los
i coure la carn. Amb el que ens toca fem un menú ben variat per a
sopar: potes a la brasa, sang mitj cruda i mitj cremada amb un fust im-
possible a definir, fetge i peanya també a la brasa. I jo m'entretere
una llarga estona en arrancar el cervell d'un cap que m'ha tocat i
que molts havien despreciat en vistes de l'abundància. No podem
acompanyar un menú tan excel·lent amb una inguna de pa, ni amb
un traquet de vi. La carn que es reparteix més tard la guardem per
demà. La meua motxilla torna a omplir-se.

Fa una nit molt fosca. No hem donat compte encara completa-
ment del sopar tan variat quan ve la primera claror: "Que cada

un agafi ~~la~~ una arma i escullixi el lloc més apropiat per a la defensa". Jo no tinc arma i un límit a complir la segona part de l'ordre, apiant-me al costat d'una grossa pedra, d'alarma passa aviat. S'ha sentit un cascabell que durant un quart d'hora ha voltat pel nostre campament. ¿cap pas de persona. Seria el fos que arriba en busca de les set roques perdudes? això és el que tots suposem.

Sortim a la claror dels primers raigs de la lluna. M'estranya la direcció de la marxa. Anem vers el N. i després vers el N.O. en. Vaig molt carregat. Porto la carn de tot el grup. La marxa és pesada. Entrem en un bosc espèsíssim. Allà la foca és completa. Baixada molt pronunciada. Tot d'un plegat s'ens un tret. Que serà? A un dels nostres se li ha disparat l'arma important. se li un dit. En la foscor, li fem la primera cura. Feman que el tret

que ha ressonat amb força per tota la brigada hagi alarmat les patrulles.
Reanudem la marxa. La baixada gairebé vertical és fa difícil, i el mal
és que després ve una pujada també duríssima. Al davant les
muntanyes del Cadí amb grans roques despullades i inescalables ofereixen
un ~~bon~~ espectacle imponent amb els cims i les ombres que la llum
pàlida de la llum projecta. Portem ja més de deu hores de marxa.
Un sentit cansat. Fins les cinc del matí quan ens parem en un terreny
pedregós, sense arbres, on hi ha de roques imponents tallades a pic.
Fa un fred molt viu. No encenem fogueres, i encara que intento dormir
tot esperant la primera claror, no ho aconseguixo. El fred m'ho impedeix.
I aquest no faig més que tremolar.

Dissabte, 4.

He sabut de motiu del canvi de direcció en la nostra marxa.
Un pastor que vam trobar va informar-nos del pas del Grup an-
terior de la nostra Brigada per allà, i com a conseqüència hi ha,
via en el poble de Ges un destacament important de forces enemigues

que calia evitar. Això em imposa una volta gran.

Ara ja un bon sol i durant tot el dia disfrutem d'una temperatura molt agradable, gairebé primaveral. Passem tot el dia en el mateix lloc, entre penyes tallades a pic i sense bosc i sol als terrenys pedregós cobert sols per petites mates de boix. Enfront a l'altre costat de la vaguada un bosc espessíssim, sense cap poblet ni masia. Al M.B. els pics del Cadi coberts de neu. El terreny és sec. Estem a una altitud considerable i lluny de tota font i del torrent. És cal racionat l'aigua, doncs és molt difícil i pesat baixar-ne a buscar al torrent del fons de la vaguada. Un viatge d'aigua ens pren prop de dues hores i no tenim moltes cantimplores ni botelles perquè el viatge que es fa pugui resultar més profitós. A dinar i a sopar no mengem altra cosa que carn, amb una mica de sol, però sense pa. Tenim algunes mongetes, molt poques, però no podem coure-les per falta d'aigua. Tampoc tenim a prop la neu per fer la fondre. Perquè la carn sola passi amb més facilitat,

la cocu la meitat a la brasa ; la meitat fredida amb la mateixa
grasa que van treure dels xais. Prop nostre, entre les penyes, pes-
tureu dolcs, alegres i confiades, quatre cabres que araben també per cau-
re a les nostres mans i ens procuren teca pel dia següent. La llenya
no abunda. Hem encès algunes fogueres ben camuflades. Anar a bus-
car llenya, coure la carn, un viatge per aigua son petites feines que om-
pen gairebé tota la nostra jornada. Un moment que he tingut l'he
aprofitat per descansar una mica.

Com sempre han sortit els quies per explorar el terreny pel
nou emplaçament. No han trobat i demen esperar-nos en un lloc
proper. Sense quies hem d'anar fins allí. Sortim al fer-se sol. es-
currió força directa i perillosa. Hi ha boira i la nit és més fosca que
una gola de llop. Ens perdem a la mitja hora de marxa. Busquem
en va el caminet que ha de treure'ns de l'apuro. La nit és negra i no
es veu cap pic que pugui servir-nos com a punt d'orientació. Baixem
novament al campament anterior. Encenem de nou les fogueres i esperem
el nou dia. M'abrigo bé prop d'una foguera i conseguixo dormir una
bona estona.

dimenge. 5.

Éa un temps excellent durant tot el dia. Prepararem un xiri de carn per emorgar. L'ense ja ni es per acompanyar-lo. És ja el tercer dia que no mengem altra cosa que carn i així, sola, ja es fa pesada. No hi ha aigua, ni neu. Baixar fins al torrent és molt pesat i llarg. Busquem pels voltants i trobem una penya on l'aigua salta gota a gota. L'aprofitem. La racció d'aigua augmenta així, i podem coure les seques mongetes que portàvem. Hoim prop de les quatre de la tarda quan dinem, i acompanyem la carn amb tres cullerades de mongetes. Avui ja no farem cap més àpat. A fi de que no es espetixi el cas d'ahir a la nit, decidim sortir amb llum del dia. Hoim prop de les cinc. Emprarem novament la pujada fosta i perillosa, entre penyes i barrancs. Ni ha més d'un moment que celebrem haver-nos perdut la vitlla, doncs parem per llors tan perillosos que de nit no hauríem pogut passar sense cap accident. Pujem sempre. No trobem els quies en el lloc convingut i ens parem en un lloc molt descobert on els hirs son rars i on el fret és molt viu. Hem parat neu i allò en que-

den mirara algunes clapes. Allí se'ns fa de dia, sense haver pogut descansar pel fet. No hem pogut encendre foguers doncs tenim enfrent, al fons de la vall un poblet on hi ha forts enemics. A mi m'ha molestat una dolor molt forta a les cames i els meus peus no tenen sensibilitat; els tinc gelats i quan els poso a terra em sembla marxar sobre dues boles.

Dilluns, 6.

Se'ns fa de dia, i el nostre cansament i el meu dolor, i la meua con-
es veu compensada per un espectacle meravellós. Una mar de núvols
fantàstica de la qual surten al fons com dues grans illes Montserrat
i St. Llorenç. Menys mal que el sol té força i ens escalfa aviat. No
podem moure'ns ni fer foc. No tenim menjar i molta fam. Es no-
ten principis de desmoralització i sorgeixen algunes baralles entre els que
no tenen res i els pevidors que s'havien guardat un xic de carn.
Un bocinet de carn d'un 20 gr. aproximadament i una cullerada de sucre,
a les 4 de la tarda, és tot el que entra en el meu estómac en el dia
d'avui. Faig guàrdia d'observació en un pic des d'on es domina tota la

Cerdanya per un costat i un bon tros de Catalunya amb el Mont-
eny i Montnorat per l'altre. El paisatge no deixa d'ésser bonic, però la bellesa
amb l'estómac buit és també una cosa trista que encanta molt poc l'objecte.
Cap al tracte surten un grup vers un poblet veí en busca de fiverò.
Quan arribem a un lloc prenem sempre moltes precaucions; a mesura
però que hi sejornem, encara que el perill no deixi d'ésser el mateix,
ja ens sentim més atrevits i tenim menys temor d'uns reparats i atarats.
al forquejar menem algunes fogueres, un xic camuflades, així sí. Al voltant
d'una d'elles jo faig el meu llit en companyia dels altres sanitaris. La fogue-
ra ens dona un xic de calor, sobretot als peus, i aconsegueixo dormir.

Dimarts, 7.

A les quatre de la matinal ja estem aixecats i ho tenim tot preparat
per prosseguir la nostra marxa. Avui, al menys, he dormit quasi quatre
hores. El grup que va sortir ahir al vespre acaba de tornar gairebé de buit,
ha portat mig pa (que és per tanta colla!), però ha vingut amb dos puells i
munició que ha pres a la casa d'un carabiner. En el poble on hem
estat hi havia el nostre grupet hi havia un petit destacament de sis soldats.

i dos carabiners que havien sortit de patrulla quan el nostre grupet arribava
i hi havia sortit de por.

Fa lluna. la nit es frega clara. Sortim per un camí molt perillós.
Roques tallades a pic i precipicis imponents. Puigem i baixem mil vegades.
Sovint el camí es ven tallat per un precipici inesperat. Cal refer el camí i
baixar per tornar a pujar als pocs moments. Jo no sé l'efecte que fa
la nostra llarga filera; però veiem com abaix a la vall un destacament
enemic que sabíem allotjat en una masia, s'afanava a apagar les fogueres
que tenia enceses allà on muntava la guàrdia. Nosaltres volíem evitar
aquest grupet i per això hem seguit un caminet que sols les cabres poden
seguir. Veiem que nosaltres també hem por, i continuem la nostra marxa ben
segurs que no serem molestats entre roques tan imponents i en un caminet
semblant. Furt el sol i ens troba encara en marxa. Es fa marxa més pau-
sada que hem fet i la furt està sense millorar. Molts es queden crecra.
Jo no puc més;estic ben rendit. la gent no segueix. Jo també em quedo
molt indar crecra. Sorgeixen protestes. Les cames es requen a portar-me més,
sobretot a les pujades. Fim la llengua ben inflada i noto la sensació de que
no en cap a la boca. Fa un bon dia. Hoir ja les 9 del matí, després

de cinc hores de camí, quan se decideix per una parada. Fa un bon sol. Molts anem molt endariera i quan jo arribo al lloc on els capdavanters descansen els trobo tots dormits. Jo em deixo can- re i el rón em guanya a l'instant. Els quies que s'havien avançat dos dies abans em porten un xic de menjar, poquíssim per la fam que portem. Per fi podem provar el pa: ens en toquem uns 20 g. per persona i un bocinet de formatge en proporció. Així és el nostre esmorzar vers migdia. Així i terronets de men que deixem fondre a la boca. Han sortit també uns quants enllagos que retornen cap a les quates amb mig pa que ens repartim entre tots: un formatge, que fa més planta que el pa. Així serà el nostre dinar. Fa un dia veritablement primaveral. El dormit s'hes cinc hores com un benic i ara em trobo ja un xic millor. Quan el sol s'amaga continuem la marxa. Atravassem la neu amb una retenció de dos o tres quilòmetres: després ve un tros difícil fonde- jant una muntanya entre pedres i mates espeses. La nit és molt fosca i no podem veure ni sentir els peus. La gent no pot més. El cambrani i la fam són generals, i la gent renega, protesta, crida... hi ha que ho encendrien tot.

En ja prop de les dues quan arribem al lloc on establim el nostre cantonament. Contra les nostres esperances no hi trobem ni menjar, ni es per menjar. Un grup que s'havia destacat no ha arribat allí encara. Tinc fam, molta fam. Emencem focs, ens escalfem i intentem dormir. Ahir no vaig menjar es; ja ja quatre dies que no he tastat el pa, i avui la sola teca que he pogut trobar he pogut 40 g. de pa i dos minyos bocanets de formatge. Em sento defallir i tenc que quedar rendit, sense poder continuar, en qualsevol cosa. Fa una nit molt fosca; en el cel però hi brillen algunes estrelles.

Dimecres, 8.

No podem queixar-nos del temps. Comença el dia amb un temps excel·lent. Bon sol i temperatura molt agradable. No sabem encara es del grup que s'havia destacat i ja devia tenir-nos teca preparada ahir a la nit. Ens inquietem per la seva sort. Just un altre grupet en busca seva. Per fi, a mitjdia arriba el primer grup amb un pa, un xai algunes patates i pomes. Agafem la nostra part i preparam patates bullides per dinar. Dinem a les dues. A les 7 aproximadament el nostre grupet té

el sopar preparat; un veritable banquet si ho comparem amb els àpats anteriors, una pota de xai a la brasa, un tros de carn, tripes bullides, un trocet de pa i poma poma per postres. Que us en sembla?

A la tarda surten novament dos grups per menjar. M'heu passat tot el dia en pla de descans, acompanyats en el mateix lloc. Ha fet un bon dia. M'he afeitat, cosa que ja em convenia. El popet dormí una estoneta, ben curta, doncs l'anar a buscar llenya, aigua i preparar el menjar són feines que roben molt de temps.

Fem un bon joc i després de sopar ens disposem a dormir al seu voltant.

Dijous, 9.

La nit ha transcorregut sense novetat, i per fi he conseguit poder dormir. Al fer-se de dia em sento més descansat. Segueix fent un temps excellent. Jo no se d'on ha sortit; però és el cas que avui per esmorzar prenem un xic de cafè. Per dinar fem una bullida de patates, sense ~~pa~~, és clar. Es celebra una reunió entre tots els components del Batalló. Era necessària, la moral en surt molt reforçada. Per primera vegada surto amb un grup que va en ^{la} busca de menjar. Hi vaig com a responsable polític i com a català

tot el que haig de portar la ven cantant davant de paresos per treure-los-hi el que necessitem i explicar-los-hi el que som i els motius que ens mouen en la nostra lluita. Anem a una masia, a mes dues hores del nostre campament, bus rebem bé; però costa arrancar-los-hi el que demanem, i que paguem amb un Dale que es farà efectiu quan haguem guanyat la lluita. Tenim un gran èxit. Aconseguim set xais i uns 50 Kg. de patates, a més de lo que formem el grup sopem a la masia: un bon plat de patates bullides, mitja llexa de pa i un xic de formatge. Aquest àpat em retorna, la tassa que se m'havia confiat em feia certa por en un principi i veig que me n'he sortit amb més èxit del que esperava. És ja de nit quan embrenem el camí de retorn al campament. Carregats i a les forques el camí es fa més llarg. A més ara cal pujar. La masia estava situada al M. de Bellver. La pujada ens pren mes tres hores i som rebuts pels companys amb gran alegria. Feia dies que no es donava un cop així. De gana, al menys, ja no ens morirem demà. Matem de xais. Fa una nit molt bona. Es reparteix el tiberi.

Divendres, 10.

He passat la nit sense dormir ni un moment. L'ansada a la masia, el matar de xais, repartir la teca, fer foc i coure la sang ~~mas~~ ha ocupat gairebé tota la nit. Després calia preparar la motxilla. Sortim abans de fer-se de dia, quan comença a andevinar-se la primera claror. Em sento més fort

que dos dies enrera. El camí és bo en general. La marxa és més ràpida que de costum. Trepitzem molta neu durant gairebé tot el trajecte. El temps ha canviat. Bufa un vent molt fort que es clava com agulles a la nostra carn. Malgrat la marxa ràpida i el pes i la molta roba, avui no suo. M'he aturat a beure, s'ha mullat el capot i als pocs moments ja està gelat. El vent fort no para. Avui seguim la marxa en direcció O, i parlem al cap d'unes quatre hores excesses sota uns pins en la falda d'una muntanya. Encenem fogueres i preparem menjar. Els quies han portat pa, i nous i formatge. Dinem: carn a la brasa, uns 60 g. de pa, un bocinet de formatge i tres nous. Ja és un àpat millor que la majoria dels precedents. Per sopar fem un caldo amb els ossos i unes patates, carn a la brasa, tres nous i mitja poma. El fort segueix apretant de valent. Fem una barraca amb branques del pi que ens protegeix del vent. A la porta una gran foguera. La llenya seca és abundant. Avui he passat un mal moment a causa del meu restringiment. Feia tres dies que no havia anat de ventura i avui he conseguit anar-hi després d'un esforç considerable. Creia que em partia en dos quan sortia aquella bola més dura que una

pedra.

Dissabte, 11.

La nit ha sigut freda, però no tant com pressentia. He dormit una bona estona. He parat el vent i el dia s'annuncia bo. Venen les feines de tots els dies: llenya, per la teca, foudre neu .... He tornat el grup que va sortir la setmana amb 8 xais, ja, patates, nous, pomes... Ja tenim tiberi. M'afecto. Avui mengem forsa bé. Després de dinar surto junt amb setze companys a buscar menjar al poble de Mas. La tasca ja és més perillosa. Arribem a la vista del poblet en ple dia. Ens aystem a unes roques que dominen el poblet en petits grups, doncs el camí és molt descobert. Allà observem amb els prismes tícs. Quan el sol va a la posta observem en una casa un moviment extra-ordinari. Entrem i surten molts homes d'una casa. Seran forces? Entrem al poblet ja fosc amb les precaucions del cas. 3 parelles voltan el poblet. La mitraillette a punt, i amb rapidesa, junt amb el capità, entro en el carrer principal. De dret ens dirigim a la casa on havíem observat el moviment. No hi veiem res d'anormal. Tots els porros lladren. Fouquem. Un vell ens obre. En el poblet no hi ha forces; però com que la nit anterior hi havia estat un grup nostre, avui ha rebut la visita d'un destacament de 60 soldats, oficials

i carabines. Correm totes les cases. Fem preparar sopar per petits grups de quatre o cinc. El grup que ahir va estar aquí se'n va emportar gairebé tot el pa. Prenem el que ens donen: pa, patates, pomes, botifarres, nous.... En una casa ens avisen: hem d'estar alerta. Un veí del poble ha sortit a posta de sol a Bellver en busca de les forces enemigues. Ens haurien vist arribar. La cosa és certa; coincideix la casa que ens indiquen amb aquella on havíem observat el moviment extraordinari; l'home no hi és a la casa que ens han dit. Excuses. La vella es desmaia, set criatures que ploren, la dona, mig plorant ens diu que l'home és a casa d'un veí. La guardia és previnguda. Estem disposats al combat si es decideixen a venir. No renunciem al sopar que ens havíem fet preparar: patates, una truita, formatge, pomes, pa i vi. Amb tot sofrem de pressa. No hem aconseguit recollir tot el que esperíem. Ens ha fallat el pa que creíem obtenir amb abundància. En portem sols uns 12 Kg. Ah! però tenim mig porcell: dos formatges, i 6 botifarres.... Sortim del poble amb les màximes precaucions. No volem retornar tant de bruit i decidim anar a dues masies, a l'altre costat de la vall. Ens dividim en dos grups. Un anirà a una mena prop del poble i portarà el que podrà i es reunirà amb nosaltres a l'altra casa on

farem preparar sopar per tots. La nit és fosca, sense canis travessen el torrent i ens enfilem muntanya amunt. Una hora aproximadament i arribem a la casa, que haviem localitzat se dia, baixant; on sabem que hi havia un ranxat. És tard; prop de mitja nit, però encara hi ha llum i ens rebem molt bé. Posem el peül dels tocins al foc i tots a pelar patates. Avui soparem dues vegades, ens atenen molt bé. Arriba l'altra grup que també ha sigut molt ben rebut; ve molt carregat, amb patates, dos pans i formatge i pomes. Tots junts fem un bon sopar: dos o tres plats de patates per cap, una llenca de pa i pomes i nous. Una bota de cinc o sis litres ha fet dues o tres vegades el torn per la colla. Fem tractes pel que ens correspon: nos xais que resulten ésser d'un alcalde d'un poblet veí. Reixem el vell corresponent. Bon ja prop de les tres. La nit és negra i el nostre campament és encara lluny i pel estat de la vall on ara estem desconeixem el caní. Dormim a la pallera. Quina comoditat! L'història que sols serà per dues o tres hores, doncs cal sortir abans no es faci de dia. Sortim a penes clareja. Portem una càrrega més que regular. Els xais resulten torossuts. Un d'ells no arribarà ni al campament, el caninet és dolent, i llarg. Finalment ve la pujada, dreta com totes. És ja migdia quan arribem al campament, molt ben rebuts doncs és el cop més recíbit que s'ha donat i ha superat en quèsiuns tots les esperances. Jo estic ben cansat,estic satisfet de com he pogut complir la meua missió. Ha estat difícil. Amb la mitxailleta a la mà he completat com els bous, patrullant pel poble, al davant de la colla i el primer

a tocar a totes les coses.

dimenge, 12. No em queda temps de reposar de la llarga caminada de prop de 12 hores en busca de teca. Dins a l'arribar al campament i prop de les quatre, continuen la marxa. Fa bo; pel matí havia nevat un xic; però el temps ha millorat. A les dues hores de marxa ens parem en el xelet refugi del C. S. de Catalunya, C.A. Forres on pasarem la nit. El refugi és petit per tota la colla que anem. Però és ja gran cosa, que certament angorarem, el poder dormir sota teulada. Sopem: sang i carn que ja portàvem aïta, i un bon tros de pa. La fam ja està vençuda. La men volta tot el refugi.

dimens, 13.

El paset una bona nit, Ben apretats els uns contra els altres no hem tingut gens de fret. Esmorzem i dinem en el refugi. Després de dinar, prop de mitja dia, comencem a sortir per grups de deu, a intervals de mitja hora. Cal travessar la muntanya al S. del refugi. L'ascensió és pesada amb men fins als genolls. La pujada em pren prop de dues hores. Una exclamació d'alegria surt espontània quan arribem dalt. Per darrera vegada la cordanya s'opereix als nostres ulls. A l'altre costat, de nou, la visió de Montserrat i el Montseny. La baixada es man i sense men. Fa un vent fort i fret que més d'una vegada quan caminàvem

per la men un ha tirat a terra, malgrat el nostre pes i la nostra carrega, com si fossim plles seques. Fem una parada esperant que el sol s'amaqui. Quan forem ja continuem la marxa fins unes masies abandonades, entre Gironel i Josep del Cadi. Allà passaran la nit, també sota taulada i damunt un bon jas de palla.

Se'ns havia dit que allà hi trobaríem també un bon sopar calent. Hi havia allí una gran quantitat de patates i mongetes i estris de cuina. La comunitat però ha volgut que aquest matí passis el pató i s'emportés els estris de cuina. Estava entorsecat de la nostra arribada? Havia descobert allí la primera dels enllars i guies que haviem arribat abans allí? Han quedat, i això és el més important, les patates i les mongetes. Sopo: patates i un xic de carn, de la que portàvem cuita.

Dimarts, 14.

És un bon dia. Ahir ja vam deixar la men i les cases on estem. Un han ofert un cobric còmode durant la nit. He dormit bé i ben tot. Les cases estan en una vall entre montanyes pelades i pobres en vegetació. Allí però hi ha teca en abundància. Falten estris de cuina; però aprofitem per fer el menjar tota els pots vells que cauen a les nostres mans. Com a nota curiosa he de remarcar el cas d'un company que utilitzen un vell orinal per cuinar les patates i mongetes. L'orinal veuix també de plat i he de dir que durant la jornada d'avui no ha estat ni un moment lleure. Quan un acabava

de servir-wn, ja estava novament al for ple de mongetes per un altre.
Avui tot el món està enfusat en la cuina. Cuinar, menjar i cuinar
novament. Fothom s'atipa. M'hi ha que han menjat cinc vegades. Els
pots i fiambres i marmites no han reposat. Jo he fet tres àpats, però
en cada un d'ells he menjat molt. El nostre grupet ha conseguit una
olla de terra fosca regular que hem buidat dues vegades de mongetes,
a més dels pots de llauana que ja portàvem. A més teniem encara
caró dels dies anteriors i ja que ens han portat de Josa. I nous i fomes.
Les mongetes que hem cuit són ben bones i m'hem menjat als tres
àpats. Les havien fet bullir amb els ossos del xai que encara portàvem i els
troquets de pernil que també guardàvem. Fothom s'ha atipat de valent. Jo he
quedat ben satisfet.

Cap al tat, canvia el temps i es gira un vent molt fort. Mentre
el vent bufa ben fort a fora, sembla que un reposa millor sota tendada,
i damunt un bon jas de palla.

Dimecres, 15.

La nit ha sigut dolenta. Ha nevat i ha fet molt de vent. Jo no he
disfrutat com calia de les comoditats que teniem. Muelprat la palla i la ten-

lada, no he dormit molt. El ventre m'ha fet mal. I no he sigut sol a patir. Són molts els que han tingut d'aixecar-se deu i dotze vegades, ah! les mongetes d'ahir!

El dia comença bo. Fa un bon sol que fondrà aviat la neu caiguda durant la nit. Jo no tinc gana i no somorço. Per dinar em limito a un puré de patates. Les mongetes no en dinen res.

Surt un grup de 10 al poble veí en busca de Teca. Tot d'un plegat se senten unes càrregues i bombes de mà. S'envia el fusell ametrallador per protegir la retirada del grup que havia anat al poble, cas de que hagi estat atacat. A la poca estona el fusell ametrallador comença de valent i el foc de fusilleria i bombes de mà es generalitza. És el primer combat. L'enemic avança. Surt una ametralladora per protegir la retirada dels dos grups anteriors. S'emplacen les altres dues màquines i els morters més endarrera en una línia de resistència que cal defensar a tota costa. Xiulen algunes pales damunt els nostres caps. La nostra ametralladora entra en foc. L'enemic sorprès, ja no sapava. El grup del fusell ametrallador pot retirar-se i junctar-se amb nosaltres sense pèrdues. L'enemic, un grup de 16 soldats, amb un sergent, un oficial i quatre guàrdies civils, s'ha amorrat

a terra, i així resta per espai de dues hores. Aprofita les primeres foscor i la
boira per retirar-se desordenadament. Just encara un destacament nostre
per veure si hem fet baixes o si l'enemic ha deixat material. Portem un
soldat de Franco prisioner. Ell declara que es volia passar a les nostres files
i demostra que no ha disparat un sol tret contra nosaltres. Va amb ves-
tit (guerrera i pantalons baqui d'estiu) i un calset. Diu que passen molta
fama. El grup que havia anat al poble no ha pogut trobar havent
hagut de retirar un minut oposat on nosaltres estàvem. Aquest grup tenia
totes les armes lleugeres de defensa. Ara en queden sols dues mitrailletes.
I en canvi en cal carregar amb tot el material que ells portaven
i el que abandonen set desertors que llur tingut. Jo, a més del botiquí
i munició que ja portava, carrego amb una cinta de metralladora.
A la nit, després de omplir tot el material, retirem. Caminem gairebé
tota la nit muntanya amunt. La marxa és dura. Anem molt carregats.
La neu és gelada i rilliquem. En certs indrets per cada pas endavant a
fem dos endarrera. Fa una nit molt freda. Cal marxar per defugir
el combat que s'entrevé pel dia següent. El prisioner ens ha declarat que
l'enemic vindria amb efectius d'un o de dos batallons que avui encara
no havien pogut arribar al lloc. Són prop de les quatre de la matutada

Quan nos deixem caure rendits, nota d'un pirs i completament voltats de neu. Hem pujat tot el temps i amb molta càrrega. El fet no nos deixa dormir. Recordo que sols he dinat avui amb quatre patates i tinc fam ara, després del gran esforç. Per sopar havíem post al foc l'olla gran plena de blat. El combat no nos ha deixat ocupar-nos del foc. Quan hem retirat hem pos l'olla i ara mengem unes cullerades de blat mig bullit. El suc és completament gelat, però no tenim altra cosa manjable.

Dijous, 16.

Surt el sol i proseguim la marxa. Agotament. Hi ha molta neu. Fem una gran volta. La Cordanya apareix novament als nostres ulls. No podem menjar. En un descans, al voltant de mig dia, les cullerades de blat mig bullit i gelat, i un grapat de pèsols crus constitueixen el nostre esmorzar i dinar a la vegada. A mitja tarda descansen en mig de la neu, i plens de sorpresa contemplen, com l'enemic ataca amb gran luxe de forces les cases on estarem ahir. Allà no hi quedava ningú. L'enemic, però, amb efectius que des d'on estem no podem apreciar, no s'atreuix a entrar a les cases sino després de dues hores de foc de fusell, d'ametralladores i de morters del 81. Contra qui serà un foc tan

vident. Ens existim a creure que seguir contra els roques; les cases ou estai-
vem. Però efectivament es així. Allà no hi ha ningú de nosaltres, i el grup de
10 són també ben lluny més un altre costat.

Puesquen un pas per deixar la muntanya nevada en direcció al N.
Tot d'un flegat veiem avançar primer dos, després quatre. Firment
sis homes que el seu pas i el paquet que porten a l'espatlla ens del-
ton que extraeta de contrabandistes. Els detenim. Venim d'Andorra
d'on estem a unes 10 hores de marxa ràpida. Els obliguem a seguir
amb nosaltres, momentaniament.

Els oficials es reuneixen amb el xef del Batalló. Després som convo-
cats tots. Les cares ens mostren que la extraeta de quicòm greu e important.
I efectivament es així. s'acorda una retirada ordenada per salvar els homes i
el material. No s'aixeca ni una sola veu en contra. En el fons, i per do-
lorosa que la decisió era, tots en sentim la seva necessitat. Havia desa-
paregut dos dies abans en un primer xoc amb una petita ene-
miga el tinent ajudant que era portador de tots els plans i cartes geogrà-
fiques. (D'aquest primer xoc havien retornat dos dels 3 soldats que l'acompanyaven)
Teniem el carní que deviem seguir barrot per l'enemic que també en
seguia darrera d'ores al poble on havien estat dos dies abans i hi havien

presentat cinc companyies, tres de les quals eren de policia armada. Havien perdut amb el grup que havia anat al poble, les armes lleugeres pròpies per a la defensa i en canvi la nostra càrrega ja pesada es veia augmentada pel material pesat que ells havien deixat. Estàvem tots en un estat llàstima d'esgotament físic i moral per les llargues caminades, la falta de descans, la falta d'alimentació, el fred. Alguns anaven ja descalços i la majoria tenien ja les sabates roventades. La moral de combat, de lluita contra l'enemic estava certament un peu. El combat no ens havia abatut. Però els elements de que ens venien i tal com estàvem un nou combat representava una desfeta i la mort de molts de nosaltres i la pèrdua del material que tan ens havia fet mar.

Tornem aversa. La pujada després del refugi que tan ens causava nos, ara la baixem. Fem mit on el xalet-refugi del C. B. de Catalunya que havien conegut quatre dies abans. No es pot fer molt foc i tenim poca estro de cuina, doncs per tal de salvar el material hem deixat molts pots. Recollim neu i amb tots els pots disponibles fem bullir patates que ens repartim entre tots. Les boques i cullerades per barba. Així és el nostre sopar, i per motís, la sola cosa que s'ha menjat durant el dia.

Dijous, 17

Passarem el dia en el refugi per sortir en direcció a la frontera per començar a forquejar. Un dels contrabandistes s'ha quedat amb nosaltres per ser-

vis-à-vis de guia. Als altres els han deixat marxar després que ells han repartit un xic de tabac. Però nosaltres som així: molt excessivament confiats i anem amb el cotó a la mà. I l'únic guia que havia quedat amb nosaltres se'n escapa en un moment que la guardia bada. D'això ens en adonem a mitja tarda i no ens toca altre remei que pensar una altra nit en el refugi.

Utilitzem tots els pots per coure menjar. Potivem encara algunes monyetes enrollades en la cassa on hi havia hagut el combat. Però els pots de que disposem, incluint l'orinel, no són suficients. Jo diria a les cinc de la tarda amb una cambra de monyetes. Es fa més de mitja nit quan en tota novament el torn de menjar, monyetes novament, aquesta vegada, però amb més abundància.

Dissabte, 18.

A les quatre de la matinada ens aixequem i sortim cap al M. en direcció d'un pinar on passarem el dia camuflats. Anirem a sopar a unes mases i xafarem dels homes que ens acompanyen. Arribem al pinar després de dues hores de marxa. L'esgotament és general. Un company cau sovint i està molt feble tornar en si. Injeccions d'oli camforat. Reposem en el pinar. No podem menjar, ni signa per beure. No podem parlar, ni fer foc. Som com besties perseguides i acosades... Imposible durant el dia d'aixotar. Nos a les mases, en terrany descobert i vigilades. Fa un bon dia. Ens trobem. Dormint almenys no ens recordarem de la gana ni de la set. I a més cal estar

reposats per la nit tan dura que sur espera.

Quan comença a ploure abandonem el box. Anirem a sopar repartits en dos grups a les dues manies on havíem estat el dia que vam baixar a Mas. Jo vaig amb el grup a la mania on havíem pres els 6 xais i on ens havíem rebut tan bé. Som ben acollits. Tan bon punt arribem ens posen a pelar patates. La caldera dels porcs està ja al foc i no quedarà sense omplir. Fem un bon sopar: dos plats de patates, pomes i nous i pa. Jo em guardo un xic de pa, un tros de botifarra que ens donen i nous i pomes pel viatge. Fem venir l'home a acompanyar-nos. Té por. S'excusa. Però ja estem massa encamats i el fem xupir. A les 10 sortim i passem per la mania on ha sopat l'altre grup. Allà s'han acompanyat també per l'home. Així portem dos quics que ens acompanyaran fins al Segre, o més gulla si és necessari. Està mirad. La nit és molt fosca. Plourà? Nevarà? Jo caic en un precipici d'un sis metres. M'estiren amb l'ajuda del bastó. No m'he fet mal. Els gossos ens lladren per tot. Pels voltants de les dues arribem al Segre. Ens desciclem. Jo m'he fet unes plantilles amb pell de xai que podria dir dels mitjons fan l'efecte d'unes espadunges i no es noten tan les pedres. Passem el riu. No he fet res d'arranjar-me els pantalons. L'aigua arriba més amunt dels genolls i els pantalons es mullen del tot. Ens cal passar la carretera. Però tinc la sorpresa de trobar la

inmediatament després del cim. La passem ràpids, No hi ha ningú. Des-
prés ve una pujada molt dura. És difícil pujar amb els pantalons ben
molls. S'ajafen a les cames i hem de limitar-nos a uns passos curtíssims.
Però comi anar ràpids. Un dels dos guies s'ha escapot i l'altre no coneix el
terreny per on passem ara. Seguim un camí ample que puja suauement.
Busquem per tres vegades a altres tantes cares en busca d'un pui.
Cada parada ens pren uns tres quarts. Són uns moments d'espera terribles.
Lentats a la vora del camí, les cames mullades se'ns gelen. Per fi, a la ter-
cera casa trobem un bon pui, coneixedor del terreny, El ens porta per una
pujada molt forta que fem a gran treu. Es fa ja de dia. La muntanya
és ben pelada i vista. Cal anar de pressa i deixar entre nosaltres i la cordi-
l·lera la més gran distància i altitud quan surti el sol. A més ens cal també
passar prop de dos guardies. Passem a uns 500 m. dels guardies civils.
Confesso que les forces em fallen; però cal un suprem esforç i jo no se les
forces d'on surten. Surt el sol. Bonica vista sobre el Cadí i la Cerdanya.

Diumenge, 9. Hem marxat tota la nit sense parar. La marxa ha
sigut extremadament dura. A les 9 arribem a un petit pinar. Som ja lleus
i hem pujat molt. Fem parada. Es morzen. Les nostres cares reflexen certa
satisfacció doncs el guia ens diu que tot perill és passat. Allà ja no vindran

a buscar nos. Falten encara, però, més de 3 hores de pujada per arribar a la frontera. Un petit grup encara es sent amb força per acostar-se a dues maries, les darreres que trobarem, en busca de Tiveri. Per emorgar hem menjat el pa i botifarra que portaven de reserva. Ens hem repartit quatre pans més (un pa per 12) que havien obtingut a les maries on ens havien fumat la nit. Tornem de que havien anat a les dues maries amb un xic de pernil, formatge, un xic de bacallà i 4 pans. Avui és el dia que menjarem més pa. Bona dos pedida d'Espanya. Ja sabem que ens en ha tret més avui (500 g.) que en tots els altres dies junts que hem passat a Espanya. Les llaminadures (pernil, formatge i bacallà) desgraciadament no han vingut amb la mateixa proporció, però ensiran molt bé per fer passar el pa. Com ve per ve sol no ha fet passar fàcilment amb la gana que portem! Menjem nosament un xic i cep a la una reemprenem la marxa. La pujada no és tan fosta, però llarga. No hi ha cap arbre. Prats i després neu. Als dos costats deixem els darrers pobles espanyols: Iles, Vilicella. Allí sabem hi ha destacament de guardia civil que segurament no contemplen la llarga filera que encara formem. Però entre ells i nosaltres hi ha una vall que no passa tan fàcilment. Estem cansats i sempre veiem defraudada l'esperança que que el pic o el coll que es dibuixa davant nostre sigui el darrer. Quan ens hi acostem veiem com en just un de nou en

cara més alt. Ja es fa tard. I per fi quan esperàvem ja trobar la vall
que havia de portar-nos dret al primer poble francès, ens trobem amb la vall
espanyola de Murange. Cal pujar encara més. Ens hem desviat un xic a
l'esquerra del bon camí. Trepitgem ja la neu que no ve fent més espessa.
I després, un altre inconvenient: la boira. No veiem res. No sabem on anem, i els
passos són difícils; pendents pedregoses que faldagem amb precipicis gairebé
verticals. O bé les vessants que faldagem són planes de neu i igualment perilloses.
No veiem cap camí. La direcció ens sembla bona. Però és impossible xquir
endavant. Decidim parar-nos. Estem a uns 2600 m. d'altitud, voltats de neu i no
hi ha un arbre, ni un tros de fusta ni tota els voltants. Hem pujat per la Serra
de l'Esquella: ara ens trobem al N. del pic de Campcardós de 2905 m.
La nit ens espanta un mica d'altitud semblant; però si ja fa fred i no podem
aventurar-nos més endavant. Ens agrupem com un ramat d'ovelles. Ens cal
ferar-nos uns contra els altres. Ens abriguem tot el que podem. Tenim la inquietud
que demà no despertarem tots, o millor que si almenys n'adormem ja no es despertaria.
Menjo un tros de pa i formatge i una poma. Ens queda molta gana; una
prova per demà d'un tros de pa i un bocinet de pernil.

Dellous, 20

La nit ha sigut llarguíssima. Dintre dir que no hem dormit. Si el camí.

sancis i la sou adreaven de nostros ells, el bret tan viu s'encarregava d'obrir, un
de novament. La boira s'ha mantingut. Fort que al temps no li ha donat per
ploure o per nevar. Al fer-se de dia la boira s'adarcix un xic. Veiem on
torn. Discussió sobre el camí a seguir. Dubtes. Estem forsa separats del camí que de-
viem seguir. La direcció que portem és bona; però quins canvis ens esperen. En
muntanya, la línia dreta no és sempre la més curta entre dos punts.
Per retornar el camí, que tampoc sabem si és bo, ens cal retrocedir i fer una volta
d'una hora almenys. Decidem tirar el bret i passar el pic del pic de Campcardós.
Cal baixar fins el naixement del riu Espanyol que passa per Maranges i pujar
novament. D'allà on torn la tasca sembla fàcil; però hi ha neu fins a genoll i
el tos és més llarg del que semblava. Abans d'empendre la marxa menjo el ha-
ver boi de pa que me quedava. A molt ja no es quedava os. En respondre
a la neu i la marxa és lenta i pesada. Tirem sense resultat contra uns isards
que s'escapen, cap a la una arribem al coll. Que ens espera a l'altre costat?
Una baixada abrupte, fàirabi vertical, impracticable gairebé per tot. Amb penes i treball
és podrà baixar sols per un dindret. Afortunadament que la neu no està gelada.
Zigzagejant emprenem la baixada fàirabi vertical, amb neu fins a genoll.
De tant en tant sobresurten unes pedres. Algunes d'elles s' desplin i
adquireix una velocitat fantàstica al baixar, sense que la neu toqui
li xocixi de fre. Cal fer atenció a aquants pedres que baixen.

Jo tinc fam, molta fam. Lento necessitat de portar alguna cosa a l'estómac i no troba altra solució, després de regirar tota la motxilla per si hi haurien quedat engrunes de pa, que ~~grata~~ rascar amb el ganivet la pell de xai que porto, i que en serveix de matelès a les mitges, per portar-ne les migues de greix que hi quedaven enganxades.

La baixada fins al torrent ens pren més d'una hora. La capa de neu és ara més espessa. El bastó s'hi recolza fins al puny, i en més d'un indret les cames s'esforcen en un forat inesperat, i cal l'ajuda d'un company per sortir-ne. La marxa és molt pesada, i encara que el terreny s'hi va fent més pla, la neu exigeix un esforç de nosaltres com si fússim una muntanya molt alta. A cada pas cal aixecar la cama com si tinguéssim de aconseguir salvar un escaló de dos fams, i molt sovint d'una alçada més gran. Reposem breus instants. El camí que hauriem de seguir aliat i que vam perdre, passa justament per la vall on ara estem. El torrent ens portarà d'ara fins a Porta; però del camí sols en trobem petits rastres molt rarament. Està cobert per la neu i en la major part del trajecte, no s'enderiven

osta d'illa. Tenim els peus fets una llàstima. Les sabates, que si van
consensar perdent els claus, ara ja han perdut la sola, tenen la propietat
de deixar entrar tota l'aigua i l'aigua de fora i com una sabota se'ni
pedeixen la sortida. Tinc els peus pelats. I encara jo soc de la minoria d'afortu-
nats que portem sabates que poden anar. M'hi ha que van del tot des-
calços. fins, descalços del tot, empenya amb una pedra i a fa saltar dues
ongles dels dits del peu. El curum, li emboliquen els peus amb trosos
d'una manta. Això ens entreté, a mi i als altres sanitaris, que quedem
encara. Ara seguim ja el camí que s'ha fet més visible; però la neu
no ha desaparegut: no la deixarem fins arribar a Porta, ja gairebé
de nit. La vall on passem es pelada. Abis i avui ens han mancat
els arbres en el paisatge.

Ja abans d'arribar a Porta, primer poblet francès que trobarem, el
cor sens eixampla, i al desaparixent la inquietut de quedar entorats;
perdut entre la neu en aquelles solitats, sembla que drapanix també
una bona part de la nostra càrrega i trobem noves forces per seguir en-
davant. Arribem, però, a Porta, al límit del nostre espotament. Allí hi trobem
forces franceses. Un camió ve a buscar nos i ens condueix fins a la Tour

de Carol, on en la caserna dels F.F.I comencem a treure el sentit de
pena. Hem estat ben aollits i un sopar calent, improvisat en pocs
moments, sembla retornar-nos al món.

Dorim en el mateix menjador de la caserna. El sol tan dens
ens sembla ara un matelàs de plomes, i quedem adormits tan bon punt
ens estirem.

Dijous, 21.

Fan bé com dormirem i hem vingut a despertar-nos en el millor
del nostre son. Són les 3 de la matineda. Quina llàstima! Un camió
ha vingut a buscar-nos i ens porta a Veruet-les-Bains, on hi ha altres
pocs espanyols. El viatge és incòmode. Arribem a Veruet al fer. x de
de dia. Prenem cafè, molt aigualit, a la 1.ª Pousjada. Portem fam i no en
causim de demanar espanyols de pa.

Ens allotgem el Gran Canine. Tenim somiers a terra per dormir.
Trobo antics amics. Malgrat la son no repto aquest matí. El mirall
veig la meua cara. Ventablement faig llàstima, com tots els de l'expedició
fem llàstima. Cabels llargs, barba, brutícia. . . . En rento i l'aigua
queda nepra. Finc els pons inflats.

Sinem. El menjar és abundant i bo. Les donen doble racció de tot i ens omplen els plats tant vegades que volem.

A la tarda anem a les dutxes. Quina delícia! En rares estones llargues sota el raig d'aigua calenta i em sento com un home nou. Sento una sensació de satisfacció grandiosa i de tots els meus manies he desaparegut aquella pesantor que m'abatia. Descarregat ja abans de la neteja i de les municions i ara de la brutícia i de l'autoprimament del cos, sento una gran sensació de lleugeresa: Fins i tot les idees, el pensament també es més lleuger i més clar. M'afaito. Amb la barba un altre pas que desapareix, i demà, quan el barber haurà fet per jornada interiva a la màquina i a les estions pel men detall, hauré ja adquirit l'aspecte gairebé normal.

Sopem molt bé. No som exigents en prodigar els adjectius ni les abundàncies de l'àpat. La gana ens ho faria trobar tot excellent, les atipen amb abundància. No se com l'estómac pot suportar tot el que s'omple i carreguen i que sense exageració, té més volum que tot el que hem menjat en aquests 2 dies de marxa.

Ara, també, dormiré bé.

dimecres, 22, dijous, 23, divendres, 24, dissabte, 25 i diumenge, 26.

Passen tots aquests dies a Vernet amb uns repòsers. Poc a poc em refaig i torno a sentir-me un home.

El menjar que ens donen és abundant. Jo no sé d'on treu la gana. Sempre em sento un budell buit i això que mai recordo haver menjat tan abundantment com ara. És veritat que els plats no són forts. Moltes carotes i molt suc. Però també molt de peix. Jo dic que el viatge a Espanya m'ha servit d'apertiu.

El cos es refà i l'esperit també s'anima.

Puc sortir-me tots els dies, m'afasto quan em convé, passejo quan em tiren panes, llepixo, ... tantes petites coses naturalíssimes per tot hom, ara em semblen pedres d'extraordinari.

Altres cops la dutxa.

Reunio,

Els pens és el que costa més de tornar com abans. Els tinc in-
flats dies i dies.

dilluns. 27, dimarts, 28.

La nit del diumenge hem sortit de Vernet en direcció a Camurac, on hi ha encara la base de la nostra Brigada. La nit és freda i el viatge pesat. Justo dixer Vernet, on la temperatura és tan agradable, a Camurac hi neva el dilluns i tot el poble s'amaga sota el mantell blanc.

Sepeixen d'tipant. us. Aquí el menjar és molt millor, i també abundant. La gana no m'abandona. Dos dies de repòs.

Vista del xef de la Divisió.

Dimecres, 29.

Justo de Camurac amb permís. La neva alejria és gran.